

nü'l-Yemâme" lakabıyla anıldığına dikkat çekerek İbn İshak'ın İbn Hişâm tarafından aktarılan bir rivayetini delil göstermektedirler (İA, VIII, 820). Bu rivayete göre müşrikler Hz. Peygamber'e, "Öğrendiğimize göre Yemâme'den Rahmân adlı bir adam sana bunları öğretiyormuş; biz asla ona iman edecek değiliz" demişler, bunun üzerine Ra'd sürenin 30. âyeti nâzil olmuştur (İbn Hişâm, I-II, 311). Ancak İbn İshak'ın bu rivayeti hiçbir kaynak tarafından doğrulanmamaktadır. Ayrıca Müseylime'nin Rahmân lakabını ne zamandan beri ve hangi anlamda kullandığı bilinmemektedir. Frantz Buhl, Müseylime'nin Hz. Muhammed'e iktidarın aralarında taksimi veya onun ölümünden sonra kendisine geçmesi teklifinin Müseylime'nin Yemâme bölgesinde Peygamber'in Medine'deki konumuna benzer bir konumda olmasıyla izah edilebileceğini ve Hz. Muhammed'in ölümünden kısa bir müddet sonra bütün Benî Hanife'nin Medineliler'e karşı mücadelesinde Müseylime'yi desteklediğini, bu durumun onun uzunca bir müddet faaliyette bulunmuş olduğunu gösterdiğini ve Peygamber'in ölümünün ardından ortaya çıkan bir taklitçi olmadığını ispat ettiğini ileri sürmektedir (İA, VIII, 820). Bu iddia tarihî gerçeklerle bağdaşmamaktadır. Çünkü bütün Benî Hanife Müseylime'yi desteklemiş değildir. Caetani, Benî Hanife'nin Medine'ye heyet göndermesi rivayetine ihtiyatla yaklaşmak gerektiğini ve büyük çoğunluğu hıristiyan olan bu kabileden pek az kişinin müslüman olduğunu iddia edenken (İslâm Tarihi, IX, 24-25) bazı araştırmacılar Müseylime'nin Medine'ye geldiği sırada müslüman olup daha sonra irtidat ettiğini ileri sürmektedir (Mahmud Es'ad, s. 864). Şairlik, kâhinlik ve hatiplik gücünün yanında kabile reisliği nüfuzundan yararlanan Müseylime'nin insanlar üzerinde etkili olacak çeşitli yöntemler kullandığı anlaşılmaktadır. Kaynaklarda onun içkiyi ve zinayı serbest bıraktığı, kendisi gibi peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkan Secâh isimli kadınla evliliği münasebetiyle insanlara zor gelen sabah ve akşam namazlarını kaldırdığı, daha sonra da bütün namazları lağvettiği gibi rivayetler yer almaktadır. Bu rivayetler, müslüman râvilerin Müseylime'yi kötölemek için uydurduğu aşırı ve hatta asılsız unsurlar olarak değerlendirilebilir. Buna karşılık Müseylime'yi oruca önem veren, şarap içmeyi yasaklayan, cinsel ilişkilere sınır getiren, müezzin tayin ederek namaza değer veren, cennet, cehennem, tekrar dirilme gibi uhrevî temaları işleyen bir kişi olarak takdim eden

rivayetler de vardır. Bütün bu unsurları, Müseylime'nin İslâm'ın temel esaslarını dikkate alıp Hz. Peygamber'i taklit etme gayretinin neticesi şeklinde görmek gerekir. Öte yandan bazı şarkiyatçılar Müseylime üzerinde Hz. Muhammed'den çok Hıristiyanlığın etkisinin bulunduğunu, hatta onun birçok Benî Hanife gibi hıristiyan olduğunu iddia etmiştir (meselâ bk. Caetani, IX, 7; Brockelmann, s. 42; İA, VIII, 821). Ancak namaz, müezzinlik gibi unsurlarla Müseylime'nin kendisine gelen vahiyler olduğunu iddia ettiği secili sözlerin bazı Kur'an âyetleri ve sûreleriyle karşılaştırılması, onun kendisini gülünç düşürecek derecede Hz. Peygamber'i taklide yeltendiğini ortaya koymaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Meğâzi", 23, 70, 71; Müslim, "Rüyâ", 21, 22; Vâkıdî, *el-Meğâzi*, I, 82, 269, 286-287; II, 863; a.m.f., *Kitâbü'r-Ridde* (nşr. Muhammed Hamîdullah), Paris 1409/1989, s. 19, 31, 60-79; İbn Hişâm, *es-Sire*², I-II, 311, 466-467; III-IV, 72, 599-601; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 273, 316-317; III, 378, 465, 474-475, 557; IV, 316; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 97, 170, 267, 271, 405, 424; Belâzürî, *Fütûh* (Fayda), s. 126-136, 145; Taberî, *Tarih* (Ebû'l-Fazl), III, 137-138, 146-147, 184, 271-274, 281-300, 314-315; Beyhakî, *Delâ'ilü'n-nübüvve* (nşr. Abdülmü'tî Kal'acı), Beyrut 1405/1985, I, 13, III, 242, 277; V, 330-336; İbn Kesir, *el-Bidâye*, V, 50; VI, 268; L. Caetani, *İslâm Tarihi* (trc. Hüseyin Câhid), İstanbul 1926, IX, 5-37; C. Brockelmann, *İslâm Milletleri ve Devletleri Tarihi* (trc. Neşet Çağatay), Ankara 1964, s. 42; Hamed el-Câsir, *Medînetü'r-Riyâd*, Riyad 1966, s. 50-60; M. Asım Köksal, *İslâm Tarihi*, İstanbul 1980, X, 348-355; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 444-446, 584; II, 758; a.m.f., *el-Veşâ'îku's-siyâsiyye*, Beyrut 1403/1983, s. 304, 305, 348, 349; Bahriye Üçok, *İslâm'dan Dönerler ve Yalancı Peygamberler (Hicri 7-11. Yıllar)*, İstanbul 1982, s. 88-118; Mahmud Esad, *İslâm Tarihi* (haz. Ahmed Lütfi Kazancı – Osman Kazancı), İstanbul 1983, s. 864-865; Riyâd Mustafa el-Abdullah, *Mimmin idde'au'n-nübüvve*, Beyrut 1994, s. 29-44; D. F. Eickelman, "Musaylima", *JESHO*, X/1 (1967), s. 17-52; Fr. Buhl, "Müseylime", *İA*, VIII, 820-821; W. Montgomery Watt, "Musaylima", *El²* (Fr.), VII, 664-665.

AHMET ÖNKAL

MÜSKİRAT

(bk. İÇKİ; SARHOŞLUK).

MÜSLE

(bk. İŞKENCE).

MÜSLİM

(bk. İMAN).

MÜSLİM b. AKİL

(مسلم بن عقيل)

Müslim b. Akil b. Ebî Tâlib
b. Abdilmuttalib
(ö. 60/680)

Hz. Hüseyin'in amcasının
Kûfe'de şehid edilen oğlu.

Hayatının Kerbelâ Vak'ası'ndan önceki dönemi hakkında sağlıklı bilgi bulunmamaktadır. Babası Hz. Ali'nin büyük kardeşi Akil, annesi Halile isminde Nabatlı bir câriyedir. On sekiz yaşında geldiğinde Medine'deki kıymetli bir arazisini Muâviye b. Ebû Süfyân'a sattığı, durumdan haberdar olan Hz. Hüseyin'in araya girmesiyle bu satıştan vazgeçtiği ve Muâviye'yi tehdit ettiği (İbn Ebû'l-Hadîd, XI, 251-252) yolundaki bilgileri ihtiyatla karşılamak gerekir. İbn A'sem el-Kûfî, onun Sıffin Savaşı'nda Hz. Ali'nin ordusunun sağ cephesinde mücadeleye katıldığını belirtmektedir (*el-Fütûh*, III, 32).

Yezid b. Muâviye halife olunca Medine valisine haber göndererek Hz. Hüseyin'den biat almasını emretti. Validen süre isteyip Mekke'ye giden Hz. Hüseyin, orada bulunduğu sırada Kûfe'deki taraftarlarından oraya gidip başlarına geçmesini isteyen mektuplar aldı. Bunun üzerine durumu araştırması ve hareketi organize etmesi için Müslim b. Akil'i Kûfe'ye gitmekle görevlendirdi (15 Ramazan 60 / 19 Haziran 680). Önce Medine'ye giden Müslim yakınlarıyla görüştüktan sonra yola çıktı. Sıkıntılı geçen bir yolculuğun ardından 5 Şevval 60 (9 Temmuz 680) tarihinde Kûfe'ye ulaştı. Kûfe'de Hz. Hüseyin adına biat almaya başladı ve Hz. Ali taraftarlarından büyük destek gördü. Daha ilk günlerde kendisine biat edenlerin sayısı 12.000 (veya 18.000) kişiyi aştı. Her şeyin yolunda gittiğini gören Müslim, bir süre sonra gelişmeleri bildirmek ve kendisini Kûfe'ye çağırarak için Hz. Hüseyin'e haberci gönderdi.

Diğer taraftan Müslim'in faaliyetlerini takip eden Kûfe Valisi Nu'mân b. Beşir dikkatinin çekilmesine rağmen Müslim ve taraftarlarına karşı şiddete başvurmadı. Valinin bu tavrını yanlış bulan Emevî yanlısı bazı liderler durumu Yezid'e bildirdiler. Yezid, Nu'mân b. Beşir'i azledip şehrin yönetimini Basra Valisi Ubeydullah b. Ziyâd'a verdi ve ondan Müslim'i ortadan kaldırmasını yahut Kûfe'den çıkarmasını istedi. Kûfe halkı, yüzüne peçe takıp başına siyah sarık sararak Kûfe'ye giren Ubeydullah'ı tanımadı ve onu Hz. Hüseyin zannedip bü-

MÜSLİM b. AKİL

yük sevinç gösterisinde bulundu. Bu duruma çok sinirlenen Ubeydullah, valilik görevini devraldıktan sonra camide okuduğu hutbede Hz. Hüseyin taraftarlarını Suriye'den gelecek ordunun ırz ve namuslarını çiğnemesiyle tehdit etti, ardından sert tedbirlerle başvurdu. Kabile reislerini uyarı görevi çağırıldı. Bu gelişme karşısında endişeye kapılan Müslim, Mezhic kabilesinin liderlerinden Hâni' b. Urve el-Murâdî'ye sığınmak istedi, Hâni' de onu evinde misafir etmek zorunda kaldı. Diğer taraftan Vali Ubeydullah, Müslim'in çevresindeki gelişmelerden haberdar olmak için âzatlısı Ma'kıl'ı görevlendirdi. Kendisine 3000 dirhem gibi yüklü miktarda para verip Hz. Hüseyin taraftarı görünerek Müslim'e ulaşmasını, Suriye'den davetine katılmak amacıyla geldiğini söylemesini, biat ettikten sonra isyan hazırlıklarında kullanılmak üzere elindeki parayı ona vermesini emretti. Neticede Müslim'in güvenini kazanan Ma'kıl ondan davet faaliyeti hakkında bilgi aldı.

Bu bilgiler doğrultusunda harekete geçen Vali Ubeydullah, kendisine karşı bir suikast düzenlemesinden çekindiği Hâni' b. Urve'yi huzuruna çağırıldı ve Müslim b. Akil'in nerede olduğunu sordu. Hâni' başlangıçta Müslim'i tanımadığını söylediye de Ma'kıl'ın ortaya çıkmasıyla durumu itiraf etmek zorunda kaldı; Müslim'i evine almak istemediğini, ancak evine sığındığı için kabul etmeye mecbur kaldığını belirtti. Ubeydullah ona Müslim'i huzuruna getirmesini emretti. Hâni'in kendisine sığınan bir kimseyi teslim edemeyeceğini bildirmesi üzerine vali onu ağır şekilde dövdü ve tutuklanmasını emretti. Bu olay dışarıya Hâni'in öldürüldüğü şeklinde yansınca kabilesi valilik konağının etrafını sardı. Bu durum karşısında Ubeydullah'ın isteğiyle Kâdî Şüreyh dışarı çıkıp onun sağ olduğunu, bir soruşturma için sarayda tutulduğunu söyleyerek yakınlarının dağılmasını sağladı.

Olayların kendi aleyhine gelişeceğini anlayan Müslim vakit kaybetmeden taraftarlarını ayaklanmaya çağırıldı. Ardından etrafında toplananlarla birlikte valinin konağını kuşattı. Kendisine biat edenlerin sayısı 18.000'i aştığı halde etrafında ancak 4000 kişi toplandı. Vali Ubeydullah isyancıları dağıtmak için o sırada konakta bulunan yirmi kadar kabile liderinden yararlandı; onlara isyancıları Suriye'den gelecek ordu ve karşılaşılabilecek diğer sıkıntılarla korkutmalarını söyledi. Ayrıca mahallelere giderek kadınları harekete geçirmelerini istedi. Liderlerin nasihat ve tehditleri kısa

sürede etkisini gösterdi. Akşam üzeri Müslim'in yanında otuz (veya 500) civarında taraftarı kalmıştı, karanlık bastırınca onlar da ayrıldı. Yalnız kalan Müslim, Kinde kabilesinin oturduğu semtte Tav'a isimli bir kadının evine sığınmak zorunda kaldı. Bu kadının oğlu eşraftan Muhammed b. Eş'as'ın mevlâsıydı, Müslim'i tanıyınca efendisine söyledi, o da valiye giderek ihbarda bulundu. Vali tarafından gönderilen güçlere karşı kendini savunan Müslim sonunda Muhammed b. Eş'as'a eman ile teslim olmayı kabul etti. Vali Ubeydullah'ın huzuruna götürüldü ve orada öldürülüp cesedi sokağa atıldı (8 veya 9 Zilhicce 60 / 9 veya 10 Eylül 680); ardından Hâni' b. Urve de öldürülerek başları Dimaşk'a Yezid'e gönderildi.

Müslim bu gelişmeleri Kûfe'ye çağırılmış olduğu Hz. Hüseyin'e bildiremeden öldürülmüş, gelişmelerden habersiz şekilde Mekke'den Kûfe'ye gelmekte olan Hz. Hüseyin durumu ancak Kâdisiye'ye yaklaştığı sırada öğrenebilmişti. Müslim'in üç kardeşi, bir oğlu ve yeğeni Kerbelâ'da Hz. Hüseyin ile beraber şehid edilmiştir. Onun Kûfe'de bulunan kabri Şiîler'in önemli ziyaret yerlerinden biridir. Kerbelâ'da savaşmadığı halde öncesinde gelişen olaylarda öldürüldüğü için Kerbelâ şehidlerinin ilki sayılmış ve adına diğer şehidler gibi merisyeler düzenlenmiştir. Kûfe'ye gönderilişinden şehid edilmesine kadarki hayatı hakkında Kerbelâ ile ilgili bütün kaynaklarda geniş bilgi bulunan Müslim'e dair Bursalı Şeyh Süleyman Efendi *Risâle fi fâci'ati Müslim b. 'Akîl* (Âtıf Efendi Ktp., nr. 2262) ve Kâmil Selmân el-Cebûrî *Evvelü's-şühedâ' Müslim b. 'Akîl* (Necfe 1965) adıyla birer eser kaleme almışlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Mihnef, *Maktelü'l-Hüseyin*, Bağdad 1977, s. 17-36; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV, 42; Halife b. Hayyât, *et-Târîh* (Ömerî), s. 231, 234; İbn Habîb, *el-Münemmağ*, s. 402; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 204; Belâzürî, *Ensâb*, II, 334-343; III, 369-371; Dineverî, *el-Ahbarü't-tuvâl*, s. 230-242; Ya'kûbî, *Târîh*, II, 242-243; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), V, 347-381; İbn A'sem el-Kûfî, *el-Fütûh*, Beyrut, ts. (Dârü'n-nedveti'l-cedîde), III, 32; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zeheb* (Abdülhamîd), III, 67-70; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *Mekâtîlü't-Talibiyîn* (nşr. Seyyid Ahmed es-Sakr), Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), s. 97-108; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, IV, 22-36; İbn Ebû'l-Hadîd, *Şerhu Nehci'l-belâğa* (nşr. M. Ebû'l-Fazl), Beyrut 1385/1965, XI, 251-252; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, III, 306-308; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VIII, 152-159, 189; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), II, 78-80; A'yânü's-Şî'a, I, 590-593; E. Kohlberg, "Muslim b. 'Akîl b. Abî Tâlib", *El'* (İng.), VII, 689-690; Mustafa Öz, "Hâni' b. Urve", *DİA*, XVI, 32-33.

İSMAIL YİĞİT

MÜSLİM b. CÜNDEB

(مسلم بن جندب)

Ebû Abdillâh Müslim b. Cündeb
el-Hüzelî el-Medîni
(ö. 106/724)

Kıraat âlimi, tâbî.

Benî Hüzeyl'in mevlâsı olup Medine'de yaşadı. Kıraat ilmini Abdullah b. Ayyâş'tan ve Abdullah b. Ömer'den tahsil etti. Hz. Ömer'den rivayette bulunan bazı kişilerden ve Abdullah b. Ömer'den hadis dinledi. Ebû Hüreyre ve Hakîm b. Hizâm'dan hadis rivayet ettiyse de Zehebî, bu rivayetlerin muttasıl veya mürsel olduğuna dair bir bilgi bulunmadığını söylemektedir. Kendisinden Nâfi' b. Abdurrahman kıraat öğrendi; Zeyd b. Eslem, Yahyâ b. Saîd el-Ensârî, İbn Ebû Zî'b ve oğlu Abdullah b. Müslim rivayette bulundu.

Halife Ömer b. Abdülazîz'e hocalık yaptığı belirtilen Müslim b. Cündeb'in (Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâ'*, I, 184) biyografisini veren kaynaklardan bazıları onu Medine'de kıssa anlatan biri (kâs) olarak tanıtırken diğer bazıları kendisinden kadı diye söz etmiş, yine bu kaynaklardan bir kısmında önceleri kıssacılık veya kadılık işini ücretsiz yaptığı, daha sonra Ömer b. Abdülazîz'in bu görev için kendisine 2 dinar aylık bağladığı belirtilmiştir. Kadılık veya kıssacılık ihtilâfının iki kelimenin yazılışındaki yakınlıktan kaynaklandığı anlaşılmaktaysa da Müslim b. Cündeb'in bu işlerden hangisiyle görevli olduğu hususuna açıklık getirecek bilgi bulunmamakta, ancak kendisine hangi günün daha hayırlı sayıldığına dair sorulan bir soru ve onun cevabı dikate alındığında bu görevin kadılık olduğunu tahmin etmek mümkün görünmektedir. Müslim b. Cündeb 106 (724) yılında Medine'de vefat etmiş olup bu tarih 110 (728) ve 130 (748) olarak da zikredilmiştir.

Daha çok kıraat ilmindeki üstünlüğü ile ön plana çıkan ve Medine kıraatinin oluşmasında etkisi bulunduğu anlaşılan Müslim b. Cündeb hakkında Ömer b. Abdülazîz, "Kim Kur'an dinlemekten hoşlanıyorsa Müslim b. Cündeb'in okuyuşuna kulak versin" demiştir. İbn Mucâhid onun dilde fesahatiyle temayüz edenlerden biri olduğunu belirtmiş, İbnü'l-Kiftî de nahivciler arasında sayılması gerektiğine işaret etmiştir. Nitekim bazı âyetlerde geçen kelimelerin anlamlarıyla ilgili olarak kendisine başvurulması onun dildeki üstünlüğünün kabul edildiğini göstermektedir (a.g.e., I, 185). Hadis rivayeti açısından İclî, Müslim